

समाज सुधारणा चळवळीतील महात्मा ज्योतिबा फुलेंचे

योगदान: एक अभ्यास

डॉ. मारोती गणपती लोणे

इतिहास विभाग प्रमुख

कोकण ज्ञानपीठ उरण वाणिज्य व कला महाविद्यालय, उरण, रायगड

गोषवारा: महात्मा ज्योतिबा फुले म्हणजे भारतीय समाजातील उत्थान, शिक्षण, विद्याप्रदान, आर्थिक समावेश, औद्योगिकीकरण, आणि समाजातील अन्यायाविरुद्ध लढण्यात महत्वाचे भूमिका निभावली. त्यांच्या योगदानाने सामाजिक अन्यायाचा विरोध करण्यात महत्वपूर्ण भूमिका त्यांनी निभावलेली आहे. त्यांच्या संघर्षामुळे भारतीय समाजात विविध अत्याचारांविरुद्ध लढण्यात मदत मिळाली. त्यांच्या उपक्रमांमध्ये स्त्रीवाद, जातिवाद, आर्थिक न्याय, आणि शिक्षणाचे मुद्दे समाविष्ट आहेत. फुले यांचे काम आजही भारतीय समाजात सामाजिक अन्यायाविरुद्ध संघर्ष करण्यात महत्वाचे आहे. महात्मा फुलेंनी सामाजिक परिवर्तनासाठी अहोरात्र कष्ट घेतले. विविध संस्था संघटना स्थापन त्यांनी अस्पृश्य आणि स्त्रियांच्या उद्धाराचे कार्यक्रम समाज परिवर्तनाला एक वेगळी दिशा दिली.

बीज शब्द: समाजसुधारणा, विविध संस्थांची स्थापना, शिक्षण, सत्यशोधक समाज,

संदर्भ ग्रंथ सूची:

- १) जी. एल. भिडे , एन डी पाटील - महाराष्ट्रातील समाज सुधारणेचा इतिहास फडके प्रकाशन , कोल्हापूर, तेरावी आवृत्ती, पृ. क्रमांक: ७०
- २) शिल्पकार चरित्रकोश खंड १०, आधुनिक महाराष्ट्राची जडणघडण, प्रकाशक साप्ताहिक विवेक (हिंदुस्तान प्रकाशन संस्था) पृष्ठ क्रमांक: २६९.
- ३) पूर्वोक्त , -महाराष्ट्रातील समाज सुधारणेचा इतिहास फडके प्रकाशन , कोल्हापूर, तेरावी आवृत्ती, पृ. क्रमांक: ७०.
- ३) शिल्पकार चरित्रकोश खंड १०, आधुनिक महाराष्ट्राची जडणघडण, प्रकाशक साप्ताहिक विवेक , पृष्ठ क्रमांक: २६९
- ४) कित्ता पृष्ठ क्रमांक २७०.
- ५) संपादक , प्रा. हरी नरके, महात्मा फुले समग्र वाङ् मय, महात्मा ज्योतिराव फुले चरित्र साधने प्रकाशन समिती महाराष्ट्र शासन मुंबई, दुसरी आवृत्ती २०२१ पृष्ठ क्रमांक : २६३.
- ५) कित्ता पृष्ठ क्रमांक २७१.
- ६) संपादक , प्रा. हरी नरके, पूर्वोक्त पृष्ठ क्रमांक : २४१.
- ७) जी. एल. भिडे , एन डी पाटील - महाराष्ट्रातील समाज सुधारणेचा इतिहास फडके प्रकाशन , कोल्हापूर, तेरावी आवृत्ती, पृ. क्रमांक: ७४

- ८) शिल्पकार चरित्रकोश खंड १०, आधुनिक महाराष्ट्राची जडणघडण, प्रकाशक साप्ताहिक विवेक (हिंदुस्तान प्रकाशन संस्था) फुले, जोतिराव गोविंद महात्मा फुले स्त्रीशिक्षण, पृष्ठ क्रमांक: २६९.
- ९) किता पृष्ठ क्रमांक. २६९
- १०) संपादक, डॉ. च. वि. जोशी, सत्यशोधक समाज साहित्य आणि विचार, प्रथमावृत्ती २०१०. पृष्ठ क्रमांक १८.
- ११) जी. एल. भिडे, एन डी पाटील - पूर्वोक्त पृ. क्रमांक: ७५
- १२) पूर्वोक्त पृष्ठ क्रमांक: १९.
- १३) प्राचार्य य ना कदम. , आधुनिक भारत , खडकी प्रकाशन कोल्हापूर , प्रथमावृत्ती, एप्रिल २००५, पृ. क्रमांक: १९७
- १४) प्रदीप वाघमारे, बाबासाहेब कांबळे, आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास, म्हणून प्रकाशन विलेपार्ले मुंबई, ऑगस्ट २०११. पृ. क्रमांक: ४१
- १५) डॉ. एस एस गाठाळ, आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास , कैलास पब्लिकेशन्स , औरंगपुरा, औरंगाबाद , नोव्हेंबर , २०२१. पृ. क्रमांक: १८४.
- १६) जी. एल. भिडे , एन डी पाटील - महाराष्ट्रातील समाज सुधारणेचा इतिहास फडके प्रकाशन , कोल्हापूर, तेरावी आवृत्ती, पृ. क्रमांक: ८४.